

УДК 339.5

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Алла Ставицька; Аліса Коваленко

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

Резюме. Розраховано й проаналізовано динаміку показників експортного потенціалу України за період 2016–2021 рр. Визначено товарну структуру експорту України в 2021 р. та розраховано частку експорту товарів у ВВП України за 2016–2021 рр., що надало можливість узагальнити існуючі тенденції та представити певні практичні пропозиції. Встановлено, що незважаючи на кризові умови 2020–2022 рр., тенденції демонструють активізацію українських експортерів на світових ринках, але сама по собі структура торгівлі децю гальмує процеси, що відображається від'ємним показником торговельного обігу. Визначено, можливості експортного потенціалу України, які демонструють, що в 2021 році більші обсяги продажів на зовнішніх ринках складають чорні метали та зернова продукція. Зазначено, що експорт України зростає швидшими темпами, ніж імпорт, а негативним чинником при цьому є висока залежність країни від імпорту. Встановлено, що Україна залишається сировинним додатком. Тому на стратегічну перспективу Україна ставить за мету змінити цей тренд через активний розвиток промислової переробки, що змінить частки рівно навпаки: експортувати 75% готових продуктів та послуг і лише 25% – сировини. З'ясовано, що свій вплив на можливості експортного потенціалу України справляє комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які мають гострий проблемний характер. За результатами розрахунків встановлено, що нагальним питанням задля розширення можливостей реалізації експортного потенціалу України на світових ринках є здійснення виваженої зовнішньоекономічної політики держави щодо підтримання національних виробників, стимулювання експортоорієнтованої продукції та наращування її конкурентоспроможності, приведення законодавчої бази у сфері зовнішньоекономічної діяльності відповідно до світових стандартів. Визначено й запропоновано, що для оптимізації товарної структури зовнішньої торгівлі стратегічним заходом є перехід від орієнтації на сировинний експорт до експорту переробленої, обробленої чи готової продукції з високою доданою вартістю, а також доповнення існуючих домінуючих галузей експорту іншими перспективними напрямками.

Ключові слова: експортний потенціал, можливості, світовий ринок, динаміка, тенденції, показники, стратегія.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.108

Отримано 04.01.2023

UDC 339.5

POSSIBILITIES OF REALIZATION OF UKRAINE'S EXPORT POTENTIAL ON THE WORLD MARKET

Alla Stavytska; Alisa Kovalenko

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

Summary. In the article, the author calculated and analyzed the dynamics of indicators of Ukraine's export potential for the period 2016–2021. The product structure of Ukraine's exports in 2021 was determined and the share of goods exports in Ukraine's GDP was calculated for 2016–2021, which provided an opportunity to summarize existing trends and to present certain practical proposals. It was established that, despite the crisis conditions of 2020–2022, the trends demonstrate the activation of Ukrainian exporters on the world markets, but the structure of trade in itself somewhat inhibits the processes, which is reflected by a negative indicator of trade

turnover. It was determined that the possibilities of Ukraine's export potential demonstrate that in 2021, ferrous metals and grain products will account for larger sales volumes on foreign markets. It is noted that Ukraine's exports are growing faster than imports, and the country's high dependence on imports is a negative factor. It was established that Ukraine remains a raw material appendage. Therefore, from a strategic perspective, Ukraine aims to change this trend through the active development of industrial processing, which will change the shares exactly the opposite: to export 75% of finished products and services and only 25% of raw materials. It has been found that the impact on the opportunities of Ukraine's export potential is exerted by a complex of internal and external factors, which are of an acute problematic nature. Based on the results of the calculations, it was established that an urgent issue in order to expand the possibilities of realizing the export potential of Ukraine on world markets is the implementation of a balanced foreign economic policy of the state regarding the support of national producers, the stimulation of export-oriented products and increasing their competitiveness, bringing the legislative framework in the field of foreign economic activity to meet world standards. It was determined and proposed that to optimize the commodity structure of foreign trade, a strategic measure is the transition from a focus on raw material exports to the export of processed, processed or finished products with high added value, as well as supplementing the existing dominant export industries with other promising directions.

Key words: export potential, opportunities, world market, dynamics, trends, indicators, strategy.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.108

Received 04.01.2023

Постановка проблеми. Конкурентні переваги країни на міжнародному ринку визначають її експортний потенціал, який тісно пов'язаний і залежить від географічного розташування країни; економічних, природно-кліматичних, соціокультурних, інфраструктурних, наукових, інноваційних, трудових, технологічних, інвестиційних та історичних умов діяльності економічних суб'єктів. Також стан правового, політичного та економічного середовища ведення міжнародного бізнесу формує векторну спрямованість у цьому аспекті. Важливість дослідження експортних можливостей визначається необхідністю створення виваженої зовнішньоекономічної політики, що стає актуальним завданням наукового пошуку. Вихід на світові ринки товарівиробників України відбувається в умовах євроінтеграції, пандемії, торговельних війн та воєнного стану, що вимагає також подальших досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження актуальних проблем українського експорту, а також можливих шляхів їх вирішення приділяють увагу такі вчені: Л. Івашова, А. Мазаракі, Л. Кутідзе, Ю. Верланов, Н. Осадча, В. Мовчан, Т. Мельник, О. Школьний, І. Орлик, Н. Резнікова та інші. Але наразі існують проблеми та перешкоди на шляху завоювання нових ніш та зміцнення своїх позицій на світовому ринку українськими товаровиробниками, що актуалізує необхідність додаткових наукових досліджень та сучасної думки економістів-міжнародників. З метою пошуку нових шляхів подолання перешкод виходу українських експортерів на світові ринки, оптимальних державних управлінських рішень у контексті формування потужного та конкурентоспроможного експортного потенціалу України потребують осучаснення умови розвитку українського експорту з урахуванням існуючих світових ринкових тенденцій.

Метою дослідження є обґрунтування можливостей реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку.

Постановка завдання. Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання: проаналізовано динаміку зміни експорту товарів України за 2016–2021 рр., зокрема проведено порівняльний аналіз показників в динаміці. Визначено товарну структуру експорту України в 2021 р. та розраховано частку експорту товарів у ВВП України за 2016–2021 рр., що надало можливість узагальнити існуючі тенденції та представити певні практичні пропозиції.

Виклад основного матеріалу. Можливості експортного потенціалу України представляються загальними тенденціями експортної діяльності, що відображена в динаміці за 2016–2021 рр. (рис. 1). Експортний потенціал України має стабільне

зростання протягом чотирьох років, а саме – з 2016–2019 рр. Але світова пандемія коронавірусу covid-19 негативно відобразилася на експортних можливостях України, знизивши її обсяги.

У 2021 р. ситуація дещо стабілізувалася, про що свідчить зростання експорту товарів до 68089,3 млн дол. США, або 138,4% порівняно із 2020 р., імпорт – 72816,8 млн дол., або 134,0%.

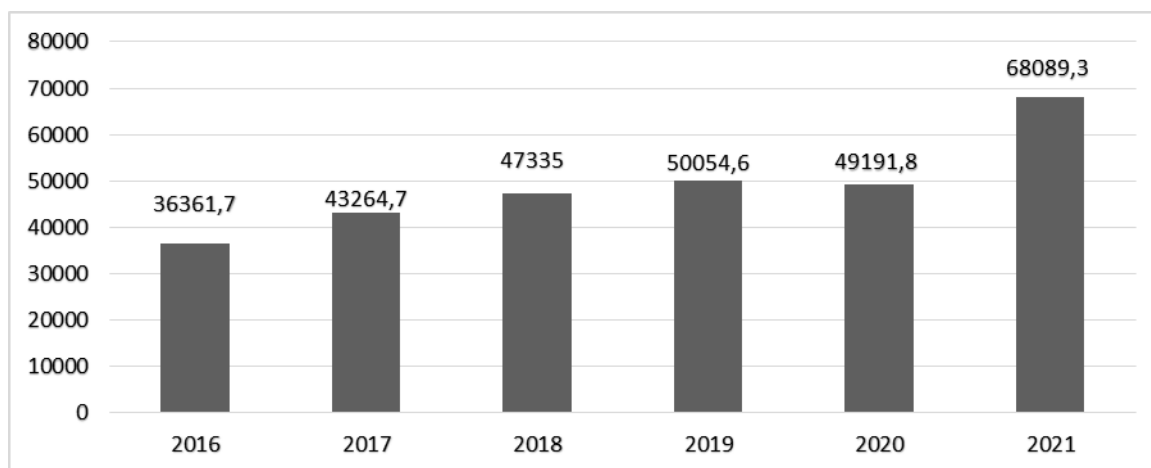

Рисунок 1. Динаміка зміни експорту товарів України за 2016–2021 рр., млн дол. США

Джерело: розраховано авторами на основі [1, 2].

Але за таких цифр залишилося негативне сальдо у зовнішній торгівлі України, яке склало 4727,5 млн дол. (у 2020 р. також негативне сальдо – 5144,3 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,94 (у 2020 р. – 0,91). Такі тенденції демонструють активізацію українських експортерів на світових ринках, але сама по собі структура торгівлі дещо гальмує процеси, що відображається від’ємним показником торговельного обігу.

Зовнішньоторговельні операції у 2021 році Україна проводила із партнерами зі 235 країн світу. При цьому найбільше товарів за 2021 рік Україна експортувала до Китаю на загальну суму 8,0 млрд дол., що на 12,7% більше, ніж за 2020 рік. Польща надалі залишилася важливим напрямом торгівлі України, куди було експортовано товарів на 5,23 млрд дол., що на 59,7% більше, ніж в 2020 році. Ринок Туреччини також привабив українських експортерів, якими було ввезено в цю країну товарів на суму 4,14 млрд дол., що аж на 70% більше, ніж в 2020 році.

Можливості експортного потенціалу України демонструють, що найбільше за все у 2021 році Україна продала на зовнішніх ринках чорних металів – на 13,95 млрд дол., що на 81,4% більше, ніж у 2020 році. Експорт зернової продукції вражає своїми обсягами на рівні 12,34 млрд дол., що на 31,2% більше, ніж в 2020 році. Також вагомою та актуальною статтею експорту України є жири та олії тваринного або рослинного походження, експорт яких сягнув 7,04 млрд дол., що на 22,5% більше показника 2020 року.

Галузева структура експорту України в динаміці з останні п’ять років майже не змінилася. В 2016 році товарна структура експорту України на 80,3% складалася з таких категорій: недорогоцінні метали та вироби з них – 22,9%, продукти рослинного походження – 22,3%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 10,9%, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 10%, мінеральні продукти – 7,5%, готові харчові продукти – 6,7%; інші товари 19,7% експорту. В 2021 році товарна структура має свої особливості (рис. 2). Основними експортними товарами залишилися: недорогоцінні метали та вироби з них – 23,5% (20,5% з них –

чорні метали), продукти рослинного походження – 22,8% (18,1% з них – зернові культури), мінеральні продукти – 12,4%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 10,3%. Інші товари склали 31% експорту України.

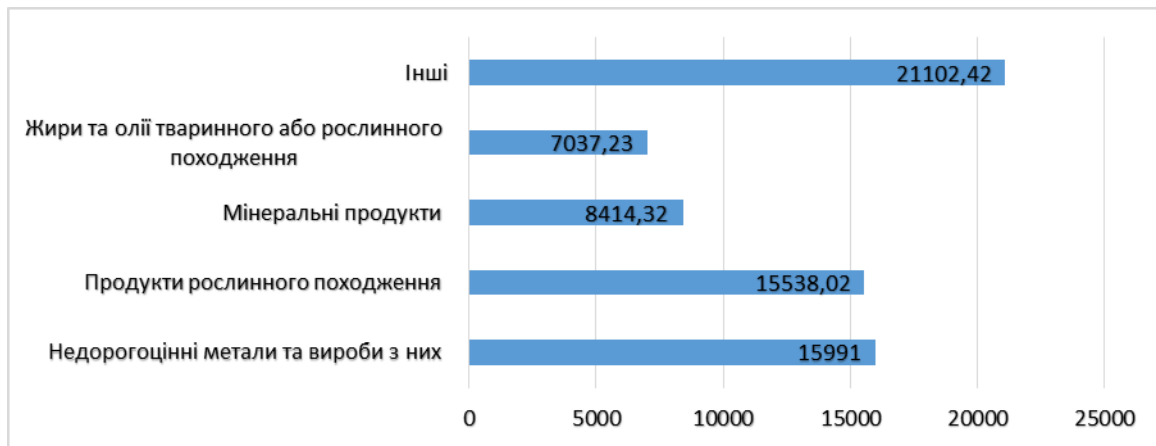

Рисунок 2. Товарна структура експорту України в 2021 р., млн дол. США

Джерело: розраховано авторами на основі [2, 3].

Україна як була, так і залишається експортно орієнтованою країною: експорт формує близько 35–40% ВВП (рис. 3).

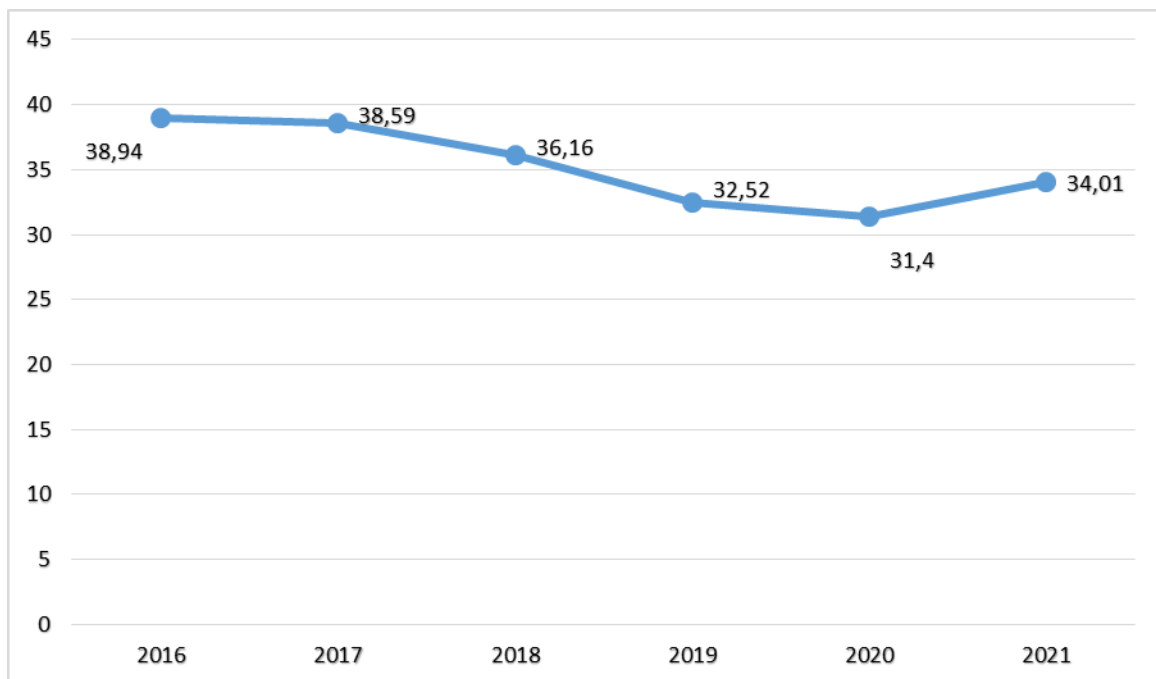

Рисунок 3. Частка експорту товарів у ВВП України за 2016–2021 рр., %

Джерело: розраховано авторами на основі [2, 3, 4]

При цьому Мінекономіки вважає, що Україна може збільшити частку експорту в структурі ВВП з 34% до 50%. Але 75% експортного потенціалу України складає сировина. І тому для цілої низки більш розвинених країн Україна залишається сировинним придатком. Тому на стратегічну перспективу Україна ставить за мету змінити цей тренд через активний

розвиток промислової переробки, що змінить частки рівно навпаки: експортувати 75% готових продуктів та послуг і лише 25% – сировини [3].

Через блокування українських портів та загальне ускладнення ланцюгів постачань протягом перших місяців війни було неможливо експортувати українську сировину в минулих обсягах. Хоча зовнішньоторговельний обіг за півроку війни залишився майже тим самим у порівнянні з 2021 роком. Також свій вплив на можливості експортного потенціалу України справляє комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які мають гострий проблемний характер. Серед основних можна виділити такі:

- низька конкурентоспроможність національної промислової продукції через певну технологічну відсталість;
- недосконалість норм українського законодавства у сфері управління та здійснення експортної діяльності в порівнянні з міжнародними нормами;
- сировинна спрямованість українського експорту та залежність економіки від світових цін на сировину;
- тінізація експортно-імпортних операцій (контрабанда);
- нестабільна військова й політична ситуація в Україні [5].

Тому наразі нагальним питанням задля розширення можливостей реалізації експортного потенціалу України на світових ринках є здійснення виваженої зовнішньоекономічної політики держави щодо підтримання національних виробників, стимулювання експортоорієнтованої продукції та нарощування її конкурентоспроможності, приведення законодавчої бази у сфері зовнішньоекономічної діяльності до відповідності світовим стандартам. Для масового розвитку переробної промисловості України вкрай необхідним є інтенсивні капітальні інвестиції. Щодо оптимізації товарної структури зовнішньої торгівлі, то стратегічним заходом є перехід від орієнтації на сировинний експорт до експорту переробленої, обробленої чи готової продукції з високою доданою вартістю, а також доповнення існуючих домінуючих галузей експорту іншими перспективними напрямками.

Висновки. Україна має певні можливості для реалізації свого експортного потенціалу на світових ринках, спрямовуючи значні зусилля на подолання проблем, які існують у сфері його розвитку. Тому з метою вирішення цих проблем та реалізації перспективних державних управлінських заходів наголос повинен ставитися на підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, якості української продукції, що розширить можливості закріплення присутності національних експортерів на традиційних ринках збуту продукції та сприятиме виходу на нові зовнішні ринки.

Conclusions. Based on the above, it can be noted that Ukraine has certain opportunities to realize its export potential on world markets, directing significant efforts to overcome the problems that exist in the field of its development. Therefore, in order to solve these problems and implement promising state management measures, emphasis should be placed on increasing the competitiveness of the national economy, the quality of Ukrainian products, which will expand the opportunities to consolidate the presence of national exporters in traditional product sales markets and facilitate access to new foreign markets.

Список використаних джерел

1. Експрес-випуск Державної служби статистики України від 14.02.2022 р. URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).
2. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.01.2023).
3. Статистика зовнішньої торгівлі України за 2021 р. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3403805-eksport-tovariv-zbilsivsa-na-384-a-import-poslug-majze-na-tretinu-derzstat.html> (дата звернення: 04.01.2023).

4. Ukraine: Gross domestic product (GDP) from 2012 to 2022 (in billion U.S. dollars). URL: <https://www.statista.com/statistics/296140/ukraine-gross-domestic-product> (дата звернення: 04.01.2023).
5. Кондратюк О., Стояненко І. Експортний потенціал агросектора України. *SCIENTIA FRUCTUOSA* (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету). 2022. № 144 (4). С. 26–51. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1344/1284> (дата звернення: 04.01.2023).

References

1. Ekspres-vypusk Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny vid 14.02.2022r [Express issue of the State Statistics Service of Ukraine dated February 14, 2022]. URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf> (accessed: 4 January 2023).
2. Ekonomichna statystyka. Zovnishnjoeconomichna dijalnistj. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [Economic statistics. Foreign economic activity. State statistics service of Ukraine]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 4 January 2023).
3. Statystyka zovnishn'oyi torhivli Ukrainy za 2021 r. Ukrinform. [Foreign trade statistics of Ukraine for 2021. Ukrinform]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3403805-eksport-tovariv-zbilsivsa-na-384-a-import-poslug-majze-na-tretinu-derzstat.html> (accessed: 4 January 2023).
4. Ukraine: Gross domestic product (GDP) from 2012 to 2022 (in billion U.S. dollars). URL: <https://www.statista.com/statistics/296140/ukraine-gross-domestic-product> (accessed: 4 January 2023).
5. Kondratiuk O., Stoyanenko I. (2022) Eksportnyy potentsial ahrosetora Ukrainy. [Export potential of the agricultural sector of Ukraine]. *SCIENTIA FRUCTUOSA* (Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics) [Herald Kyiv National University of Trade and Economics]. No. 144 (4). P. 26–51. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1344/1284> (accessed: 4 January 2023).